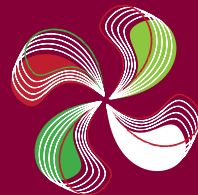

ZER
ALDIZKARIA

416. zenbakia
2015 BAGILLA

**Bizkaitarrei
Bizkaieraz**

www.euskerazaleak.biz • info.euskerazaleak@gmail.com

MALLORKATIK TXANGOLARI (I)

**KRISTOBAL KOLON,
NAFARROAKO IVⁿ
KARLOS ERREGEAREN**

Semea izan ote zan? II

Euskalerrian euskeraz EUSKERAZALEAK

2015-2016 IKASTURTEA

BIZKAIERAZ 48. IKASTAROA IRU MAILLA

Egunak: astelen eta eguasten
edo astearte eta eguenetan

Orduak: Goiz eta arratsalde

Ordaña: 150 €

Izena emoteko tokia: Euskerazaleak

Colón de Larreategi, 14-2
urrutizkiña 94 423 53 22
Bilbao 48001

Asiera: urriaren 13an

48. CURSO DE EUSKERA BIZKAINO 3 NIVELES

Días: lunes y miércoles
o martes y jueves

Horas: Mañana y tarde

Curso completo: 150 €

Inscripciones: Euskerazaleak

Colón de Larreategi, 14-2
Teléfono 94 423 53 22
Bilbao 48001

Comienzo: 13 de octubre

ZER ALDIZKARIA

Ordaindu, mesedez, ZER aldizkaria! (ogeitamabost euro) kontu onetan:

**EUSKERAZALEAK
BILBAO BIZKAIA KUTXA
ES28 2095 0000 74 2000089615**

Adiskide! Mesedez ZER aldizkaria aurrera eroaten lagundu eiguazu!

Ebagi orri onetan txarteltxu au, eroan BBKra eta ordaindu 35 €.

Ez dozu ezer be idatzi bear.

Baiña, aztu barik, esan Kutxan zeure izena eta zeure errikoa.

Eskerrik asko!

Euskerazaleak

ASOCIACIÓN PARA EL FOMENTO DEL EUSKERA

Colón de Larreategi, 14 - 2.º dcha.

48001 BILBAO

Urrutizkina : 944 235 322

info.euskerazaleak@gmail.com

Laguntzaille

Bizkaiko Foru Aldundia
Diputación Foral de Bizkaia

ISSN: 1132 - 1350

Lege gordailua: BI-1452-85

MALLORKATIK TXANGOLARI (I)

Atutxa'tar Paul

2.015'ean Zornotzan Loraila'ren 16'an

Aurkezpena.

2.014n joandako urtean, nire emazte Lourdes'ek esan eustan, Mallorkako ugartera joateko aukerea geunkela urrengoko 2.015n urtean Inersoko bidetik, eta ia zer esaten neban nik itaundu eustan.

2.007ko urtean egon giñan Balearseko Ibizaren ugartearen 15 egun txangolari, eta gure gogoetan oroi onak euki genduzelako, baietza emon neutson.

Lenengoetan ez nintzan konturatu ni lotuta egon nintzela Mallorkako ugarteagaz, 2.013ko urtean Kristobal Kolon'en buruz idatzi neban "**Kristobal Kolon, Nafarroako IVn Karlosen semea zala ta**" eta bereala agertu jatan burura, "**zer izango ote zan Berd eta Martoreill'tar Gabrieleekin**" "**KRISTOBAL KOLON ERA NOBLE Y DE SANGRE REAL**" idatzi ebanagaz.

Bizirik ote da ?.

Eta gure artera agertu ziran Kristobal Kolonen gora bera orreik, jakin dagizuen zelango garrantzi aundia daukan Euskalerrarentzat leen, eta Euskerazale ta Euskerazaintzaren alkartearentzat, asieratik argituko dautsuedaz gertatukoak.

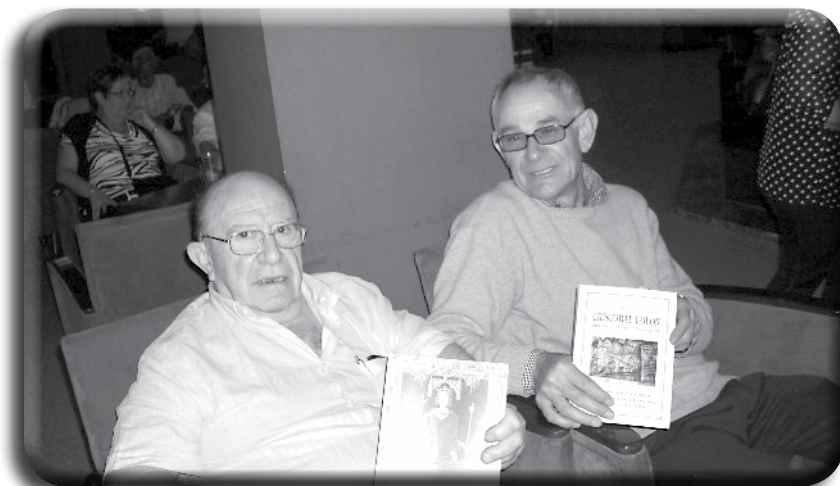
Gure euskal arteko arduratan, Kolonen zergaitiko edesti laburra:

Gure euskal Nafar-alaba Lorda'tar Trini (G.B.), betiko edestilariak gure Euskalerrri edo Nafarroaren edestiagaz egiten ebazan maltzurrezko naastetasun ta ostonketagaitik beti asarre egoan.

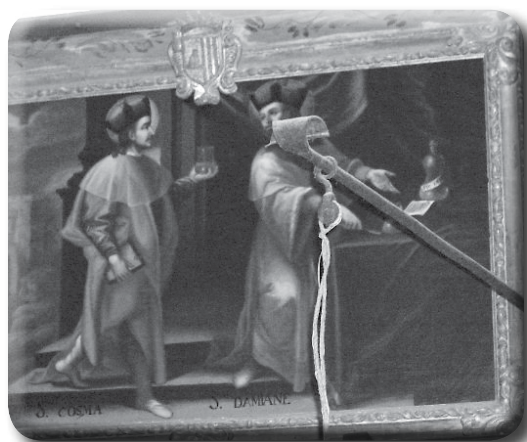
-Bere samintasun edo erresumindutasunean⁽¹⁾, Euskerazale edo ta Euskerazaintzako taldeari eta batez be Egurrola'tar Iñaki eta niri idazle lez bialdu euskuezan "**Madrilleko Librería Nautikaren Robinson'en liburutegian**" Kolonen liburua erositakoagaz batera eskutitz bat, esaten, ia ez bagiñan oartu Kolonen buruz agertu ziran iru liburuakaz "**KRISTOBAL COLON, ERA NOBLE Y DE SANGRE REAL**" izen buruarekin.

Uriarte'tar Anak (G.B.) artu eban bereala beste liburu bien ardura Deustuko Ikastetxe Nagusitik askeneko liburu bi orren orri guztien argazkiak atarata.

(1) Samindu edo erresuminduta = irritada, escandalizada.

Eta Iñaki ta nik, eskutitz bat bialduta Lorda'tar Trini'ri esan geuntson, arduratuko giñala Kolonen barri orreikaz, eta bide batez Euskerazaleen "ZER" aldizkarian idaz lantxo bat argitaratuko gendula (2.007'an orrilla'ren 5'ean bete genduna). Eta iru liburuaren mamiagaz, Euskerazaintzaren aldizkarian 100 orri aldiko idazlan oso bat argitaratuagaz, 2.013an Urtarrilla'ren 19'an bete egin genduan.

2.015'eko Lorailaren 8'an, atzo, egon giñan Iñaki ta ni Agurainen, gure Euskerazaleak ta Euskerazaintzaren lendakari dan Amorrortu ta Barroeta'tar Klaudio klaretiarraz, eta klaretiarren lekaidetxean alkartu giñanean, bereala esan neutson **"Jainkoak, saritu egiten ebazala bizi onetan, egizko alegiñetan dabizenak"**, ta egia da, danari aukeratu egiten dauskuezelako bideak, egizko bideetatik arduratzen garanean.

Nik beintzat, iñoz ez neban sinistuko **Berd ta Martorell'tar Gabrieleekin** egongo nintzela, eta gitxien **aukeraz**.

Batzuk, alabearrezko gauzak dirala esaten dabe. Baiña, alabear asko ez ote dira ?

Dana dala eta nire ustez, Uriarte'tar Ana (G.B.) ta Lorda'tar Trini be (G.B.), urriñ ez dirala egongo ustean nago.

Mallorkaren edesti laburra.

Mallorca, Ibiza eta Menorka ugartearen artean kokatuta dago. Balearseko ugartearen artean aundiena da.

3.625 kilometru karratu, 554km itsas-bazterreko luzeeran, Puig Mayor mendia goialdiak 1.500 metroekin, eta Erdi Ugarte edo peninsulatik 25 leko⁽¹⁾ Bartze-

lonaren Egoalderaiño dagoela ia 740.000 biztanle daukazanak.

Palma, bere Uri nagusiaren edertasunean, abelur ikastetxe, zapataren langintza eta atzerrien txangoketaz, gaur bizi da.

Bere ibar zelaietetan batu egiten dira daukazan errigizarteak, eta baita nekazaritzaren bizi bideko zeregiñakaz.

Giroaren⁽²⁾ gora beran, Lurrarteko itsasoarena⁽³⁾ da, naita sarritan Saajara'tik agertuta, Atlantikoaren eragipenezko eskutartean egon⁽⁴⁾.

Egu giroa, ur gabeko edo legorra da, eta gezaltsu izanez gain⁽⁵⁾, beren bata besteko eguraldiaren otz-beroak 18° bero maillaren girokoak dira, eta bere urteroko euri kopurua, 497 litro metro laukondekoa.

Ta naita bere lurak areazko buztindunak izan, garrantzi aundikoak dira bere nekazaritzan laboreko limoi ondo, laran ondo euren urre sagar ederrakaz, aleak, zitu edo bii'ak⁽⁶⁾, oli-aranak⁽⁷⁾, marikol edo ilar txikia⁽⁸⁾, maatsa⁽⁹⁾, barazkiak⁽¹⁰⁾, lur sagarra⁽¹¹⁾, txerri arbi, frantzies arbi edo udarbia⁽¹²⁾, arbendol⁽¹³⁾, ainbat motako piku edo ikoa⁽¹⁴⁾, gatza⁽¹⁵⁾, arraintzak⁽¹⁶⁾ eta abar.

(1) Leko = legua, que equivale a 5.572, 70metros. (2) Giroaren = climático. (3) Lurrarteko-Itsasoa = Mar Mediterraneo. (4) Atlantikoaren eragipenezko eskutartean egon = bajo la influencia de la fuerza atlántica. (5) Gezaltsu = salado, salitroso. (6) Zitu edo bii'ak = cereales. (7) Oli-aranak = aceitunas. (8) Markol edo ilar-txikia = algarroba. (9) Maatsa = uva. (10) Barazkiak = verdura, legumbre, vegetal, hortaliza. (11) Lur-sagarra = patata. (12) Txerri-arbi, frantzies-arbi edo udarbia = remolacha. (13) Arbendol = almendra. (14) Ainbat motako piku edo ikoa = mucha variedad de higo. (15) Gatza = sal. (16) Arraintzak = variedad de peskas.

Mallorkako gizaren edestia.

Esporles´eko erriaren Kanet´eko leizean aurkitutako aztarnak, K.a. orain 7.200 urtekoak dirala emoten dabe, eta K.a. 3.000-1.300 urte inguruetan, nekazaritza ta Abel azkerazko gizakien talde txikerrak agertzen dirala esaten dabe.

K.a. 1.300 urte inguruan ejiptziarrak euren jakiturizko mailla aundienean egonda, eta Greziarrak orduan ezagutzen zan mundu guztiko itsasoetatik asi ziranean ibiltzen, K.a. 1.000 urte gitxi gora beran, Euskalerrian “Triku-Arri, eta eurak gaur “Talayots” esaten dautsoen jendekuntzatik datorrela esaten dabe batzuk.

Europaren mendebaleko oitura bardiñ orreik bakarrik esaten dabena, orduko Europaren mendebaleko bistanle guztiak, jendekuntz batekoak zirala, da.

Eta egia nastuteko edo Nizean laterritutako katolikotasunaren aberrikuntzazko fazizta indarrak euregandik kanpo, euskal edo iñoren aipamenik agertu ez daiten, abailari edo kutrilluzko arri-jaurtikitzaillearen⁽¹⁾ izena emon gura dautsoe len gizaki orreri, tupiki edo bronzeko ubalarien giz irudiak zugazti edo lore baratzetan⁽²⁾ kokatuta.

-Europako mendebal onetan Atlant itsasotik Alemania erdiraño, eta Eskoziatik Kadizeraño milla urte askotan ez ziran egon Neandertal, Omosapiens, Kromaño edo iru mota orretatik sortu ziran euskal gizakiak baiño besterik, arik eta K.a. 2.000 urte ariñago Keltiarrak agertu arte.

-Bestela ikertu egiela, Mallorkako Arenalean ostatuz egon nintzan Habana-Bay arrotzetxeak, daukan “Bay” bertoko ibaiaren izen ori, nundik nora datorkion.

K.a. 123ko urtean, Kinto Zezilio Metelo erromatar konsulak menperatu eban Mallorkako ugarte.

425eko urtean Bandaloak sartu ziran.

534ko urtean bizanziotarrak menperatu eben.

903ko urtean Kordubako Omeyatar mauritarren menpean geratu zan.

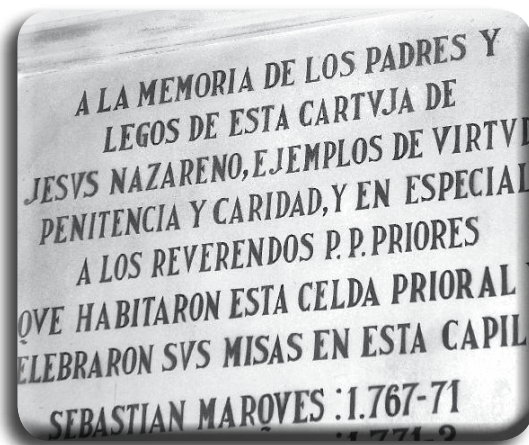
1.229ko urtean Iraillaren 12an, Aragoiko I Jaime “Garaille edo Menperetzaillea” ontzitik lurreratuta, Mallorkako ugartean sartu zan Santa Ponza aldetik.

1.229ko urtearen Abenduko 31n Mallorkako Palma uri nagusiagaz jabetu zan.

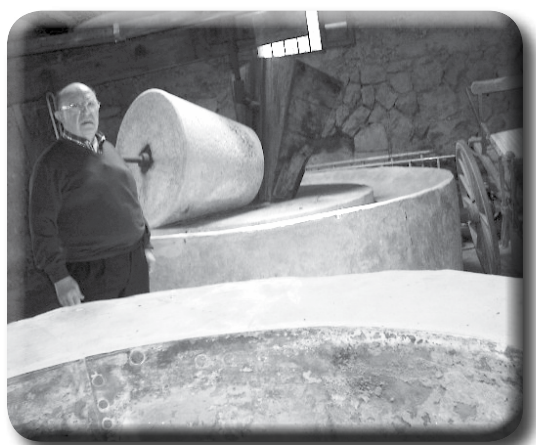
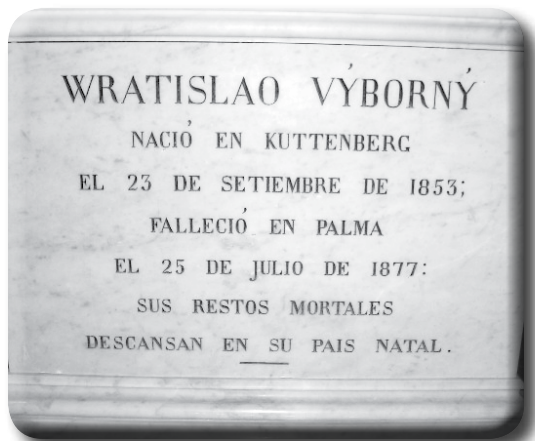
1.276-1.349ko urte bitartean Mallorca, jabetasunezko erregetzan biurtu zan II n eta III n Jaime´ekin, Frantziren egoaldeko Rosellon eta Montpelierreko Jauntzaren lurraldeakaz batera, arik eta Aragoiko errege IV n Pedrok Llutxmayorreko borrokan, III n Jaime il eban arte. Ortik aurrera eta naita IV n Jaimek alegin guztiak egin erregetza berrezkuratzeko, IV n Pedrok atxilotu ta burdiñezko kaiola baten sartzea baiño ez eban lortu.

-Eta Aragoiko IV n Pedroren aurka egiteko, 13 urte kaiola orretan egin ondoren lortu ba eban iges egitea, Napoleseko Juana erregeña-

(1) Abailari edo kutrilluaren arri-jaurtizaille = honderos o tiradores de piedras con honda. (2) Zugazti edo lore-baratzetan = parques.

gaz ezkontzea, eta Trastamaratar Enrikegaz alkartutea, sekula ez eban berrezkuratu berari egokiozan jabetasunak, 1.349ko urte orreitan IVn Pedro Zeremoni zaleak betiko lortu ebazalako Mallorca ta beste ugarte guztiak Aragoiko erregetzagaz.

1.516ko urtean Aragoiko IIena eta Gaztelako Vn Fernando katolikoa il zanean, Aragoi Mallorca ta guzti, Gaztelako erregetzagaz bat eginda geratu ba zan, eta aragoitarrak naita jaurkintzazko bizitza euren erakundeakaz bideratu, 1.715eko urtean ezereztu jakien berezko legez oraindiño eukezan askatasunaren jabetasunezko ardura orreik, Vn Felipe borboiak bere “*Planta Barriaren*” guda tresneri indartsuagaz, zan guztia zapaldu ebalako.

1.983ko urtean ta espainitarren araudi edo jabetasunezko menpean⁽¹⁾ “*Lurraldearen Buru-Jabetasunezko Araudiak*”⁽²⁾ onartzeagaz, askatasun apur bat berrezkuratu eban.

Mallorkako erriaren diru guztia, ixil edo ta eskubitarren bakarreko eskuetan dago, Mallorkako biztanleak bizitzeko bear dabezan gauza guztiak, gaurko Europa ta mundu guztian sortzen dan lez “*Nizea-ko eleiz batzarrean katolikotasunaren eritzia asmatu ta ziñeskintzatu zanetik, erromatar aberrikuntzan Laterritatuko menpean dagoelako*”.

Mallorka ugartearen edestia ta Kolonen alditan bizi ziran jendearen jakituri ta nortasunezko zeregiñaren aurkezpena.

XVn gizaldian Mallorkako Ugarte, Aragoiko lurraldea zan eta ez eban ezer ikusirik Gaztelako erreñuarekin, Kolon gaztelaniko gorreetara joaten zanean atzerritar bat lez joaten zalako.

Mallorka Ugarte ur ingurutasunagaitik, baleiteke urriñetik etortea, bearrezkoak ziran mapagintzazko zaletasunak itsasoko jakintzakaz batera.

Baiña Mallorkaren nortasunezko jakintza, ezin da ulertu Lull, edo Llull´tar Raimundo frantzizkotarra barik, eta kondaira luzea dalako, zati aundi baten murriztuko dogu.

1.232ko urtean Mallorkaren Uri Nagusia dan Palman, gaur bere Kale Nagusiko 5n zenbakian egon zan etxean jaio zan Llull´tar Ramon teologu, mistiku, olerkari, jakin zale edo filosofu mallorkindar au, eta ainbeste jakituri euki ebalako “Irakasle Argitsua”ren ez izenagaz esagutzen eben danak, Katalanezko izkera zentzuntasunduagaz batera, geien idatzi ebelako.

200 liburu baiño geiago dagoz gaur latin, arabiar eta katalaneraz idatzita.

Llull´tar Ramon au, 14 urtegaz sartu zan morroi lez I Jaime Aragoiko erregearen zerbitzura, bere seme Pedro ta Jaimegaz lagun eginda.

Ezan geldirik egoteko gizona, eta Aragoi ta Kataluña ikusteko beren denborak eukezan, ezkondu ostein seme bat eta alaba bat eukinda.

(1) *Espainatarren araudi edo jabetasunezko menpean = bajo el imperio de la constitución española, o debajo del “Nacional Catolicismo Español” como hoy sucede.*

(2) *Estatuto de Autonomia.*

Baiña erlijioagaitik deituta, gei-
go gura eben Kristoren barriak
zabaldut misiolari lez, eta ekintza
orreitan aleginduko zan, guru-
tzada santu gora beran garrantzi
aundikoa izanda Vn Zelestino eta
Vn Klemente Aita Santuaren bi-
tartearen egon ziran beste Aita San-
tuakaz.

1.270-1.272ko urte bitartean,
Konpostelako Santiagotik erro-
mes ibilita, Mallorkara joan zan
eta Arabiar eta Latiña ikasita, "*El
Libre de Contemplacio*" arabieraz
idatzi eban.

1.272-1.275 urte bitartean, *Llibre
dels gentils i del tres savis*" ta olerki
luze batzuk.

Ortik aurrera eta 1.283ko urtean
bere idaz nagusi "*Blanquerna*" be
idatzi eban.

1.289ko urtean "*Felix edo libre de
meravelles*".

1.295-1.296ko urte bitartean,
bere beste idazlan garrantzi aundi-
ko zana be idatzi eban, "*L'Abre de
Ciencia*" katalanieraz.

1.295ko urtean Frantzizkotarren
lekaidetxean sartu zan, eta bere
adierazko idazlanak izten eutsoen
bitartean, siñezbagekoak eskola-
tzen emon ebazan bere denborak.

1.302-1.307ko urte bitartean,
"*Liber de Fine'ko*" liburua idatzi
eban.

1.305-1.308ko urte bitartean
"*Ars Magna*", liburuaren mamian
"*egiaren billa idaxten dauana, ja-
kintasunezko aiñ mailla aundian
egiten dauelako, bere arau bidea
erakusten,*" omentsu artu eben
"Mestre" izena emon eutsoena.

1.312ko urtean Bienako Eleiz
Batzar Nagusia amaitu zanean,
ostera joaten da Mallorkara.

1.314ko urte erdi ingurutik, Afri-
karen lurraldean Iparraldeko itsas
ertzearan Bujia Urian lurreratuta,
Tunezera joan zan mixiolari, eta

itsas ertzeko Bujiaren errira bi-
garrenez joanda, lenengo ostera
egin eban antzera gogor arrikatu
eban lez, oraingoan ez eban euki
ainbesteko aldi onik eta 1.315eko
urtean 83 urte eukezala, bertan,
Bujiako errian il zan. Gaur bere
gorpuaren ondarrak, Mallorkako
Palma Uri nagusiaren frantzizko-
tarren eleizan illobiratuta dagoz.

Berd eta Martorelltar Grabielek
esaten dau, Llull'tar Raimundok
itzi eutsoen ikerketaren bidez ja-
kitunezko lan aundiak, oso ga-
rrantzi andikoak izan zirala itsas
araudietarako.

Llull'tar Raimundo⁽¹⁾ onek, bere
askotako liburuetan aipatzen dauz
orduko itsas eskutitz edo mapak,
zelan izan ziran orduko itsaskun-
tzarako⁽²⁾ oiñarrizko gidariak.

Eta azterkuntzazko bide orretatik,
itsasontzien itsasketetan ur zerua-
ren mugazko ertzera urreratzean,
eta urrengoan be itasontziakaz
leku bardiñetik urtenda, berriz
izarrak atzean geratuz jakin eba-
lako munduaren biribiltasunagai-
tik, "*inkisizio edo fede-zainduaren
katolikotasunak, sutan erre gura
eutsoen, gaur doatsugilletuta*⁽³⁾
egon arren".

Bere denboran sartu ziran
itsas-ontziaren gidari izate-
ko "*Gabeko Astrolabio*"⁽⁴⁾, euren
iguzki orratzakaz⁽⁵⁾ ta "*Ipar Orra-
tza*", berari emonda sarrera orren
irabazpide ori, eta baita bi orra-
tzeko "*eres/neurkiña*"⁽⁶⁾, itsaso-
ko-eskutitzetan aizeen sorrerazko
aldi bitarteak neurtu al izateko.

Eta gaurko egunetan euren bitar-
tez esan leike, Llull'tar Raimun-
do bere azterkuntzazko bidetik,
bera izan zala igarri ebena mundu
onen borobiltasuna, beste lurralde
aundi batzuk be egon zirela asma-
tzeko.

Llull'tar Raimundo berak, Ma-
llorkan bere jakituri aundiagaz

itsasoko eskutitz edo mapa gin-
tzazko eskola ori sortu ebanak
esan eban, *1.286ko urtearen baiño
ariñautik asi zirala Mallorka-
ko itsastarrak, izarrezko eskutitz
orreik erabilten*.

Ez gitxiago Kreskes judu leiñu-
koak Ludi mapagintzan egin ebe-
nakaz.

Jafuda'tar Kreskes, judu mapa-
gille aundi bat zan, XIVn gizaldi
erditik XVn gizaldiko lenengo er-
diaren urte bitartean bizi zana.

Kreskesek ainbat katalan izkun-
tzazko Ludi mapak egin ebazan,
danetatik 1.375ean egin ebena
bakarrik izanda geratzen dana, eta
bera Parisen, Frantziaren *aberriko
liburutegian* erakusten dabena.

Jafuda'tar Kreskes bere aitagaz
batera kristautu zanean, Ribes'tar
Jaume'ren izena artu eban.

1.327-1.330urte bitartean Ma-
llorkan beragaitik eginda eta esa-
gutzen dan itsas eskutitz zarrena
dana, Londreseko "*British Mu-
seum*"ean dago Add. Ms.25691
asi izkiekin.

1.339an Dulzert'tar Anjelino si-
natzaille zala, Mallorkan lenengo
ezagutu ta siñatu zan itsas eskuti-
tza "*Pariseko Aberriaren Liburu-
tegian*" erakusten da.

Eta lenengoz sartu ziran "*Aize-
Arrosak*"⁽⁷⁾ Katuluñan Jafuda ta
Kreskes'tar Abrahamek egindako
mapa sortan sartu ziran⁽⁸⁾.

(1) Llull'tar Raimundo = 1.235-1.315
urte bitartean bizi zana. (2) Itsakun-
tzarako = profesión de marineria. (3)
Doatzailletuta = beatificado. (4) Gabeko
Astrolabio = izarren ibilketarako neur-
gaillua. (5) Iguzki-orratz = cuadrante
para determinar la altura de los astros
sobre el horizonte. (6) Eres-neurkiña =
compàs. (7) Aize-Arrosak = rosa de los
vientos. (8) Mapa-sorta = atlas Catalan.

Atze ala "H"?

Arantza Leniz "Xixili"

EUSKERAZALEAK ALKARTEA. BILBAO.

2014ko sari lekiaketa. Irugarren saria

Asun eta Juli nire teillapean bizi diran laurogei urtetik gorako alargun bi dira. Beti dabilz ara ta ona: astelen eta eguaztenetan eskulanak egitera joaten dira kultur etxera, martitzenetan salsa eta merenge dantzatze-
ra, asteburuetan ugerlekura ere... Ogei urteko askok gura izango leukie arek dauken kemena eukitea.

Iaz Benidormetik izan ziren, nagusientzat antolatzen diran bidaietako baten joanda. An bilbotar batzuren lagun egin ziran eta, eurekaz batzearren, Bilbora joaten dira sarritan. Baten baño geiagotan suertatu naz eurekaz, tren geltokirantz doazela. Laster igartzen jake noiz doazen uriburura, egun orretan inoiz baño dotoreago jantzen diralako. Oitura ori gurean be bageunkan: Bilbora joaterakoan domeketako erropak jantzi bear genduzan. Asun eta Julik ondiño oitura ori ez dabe galdu.

Pasadan astean, eurak eskillaratatik berantz eta ni gorantz, etxerantza niñoiara, aurkitun nebazan. Uleak apainduta, ezpanak gorriz margoztuta eta dotore-dotore jantzita joiazan biak.

Pasadan astean, eurak eskillaratatik berantz eta ni gorantz, etxerantza niñoiara, aurkitun nebazan. Uleak apainduta, ezpanak gorriz margoztuta eta dotore-dotore jantzita joiazan biak.

- Bilbora zoaze, ala?

- Bai, zelan dakizu ba?

- Oso dotore ikusten zaituedalako.

- Ba bai, Bilbora goaz erosketak egitera - esan eustan Julik-. Datorren illean illobatxu gazteenaren Lenengo Jaunartzea ospatuko dogu eta egun orretarako zapata barriak erosi gura dodaz. Ibilli naz billa

erriko dendetan, baña gustukorik ez dodanez aurkitu, Bilbora goaz biok.

- An ziur gustukoak aurkituko dozuzana, dagoan beste denda-gaz...

Eta biak ariñeketan, gaztetxu biren moduan, kolarretik urten eben agur esanez.

Gaur goizean, eskillaretan barriro Juli aurkitu dot, baña orain-goan bakarrik.

- Zer, Juli, zelan beiñolako erosketak?

- Ondo. Erosi nebazan oiñetakoak, baña asko kostatadiñost Julik barrezka.

- Zer ba, gustukorik ez?

- Gustukuak bai eta prezio kontuan be ondo, baña...

Orduan, barrezka, Julik kontatu deust gertatutakoa. Bilbon, zazpi kaleetan ondo moldatzen dira lagun biak. Ango dendak ondo ezagutzen dabez eta artez joan ziran eurei asko gus-tatzen jaken zapata-denda batera. Sartu ziran barrura eta jende asko egoanez, itxaroten egon bear ziran naiko denporan. Alako batean, libre gelditu zanean, dendari gazte bat urreratu jaken, galdetuz:

- Buenas tardes ¿Qué desean, señoras?

- Pues yo, señorita, quería unos "sapatos" de la talla 38, de color negro, y sin "atze".

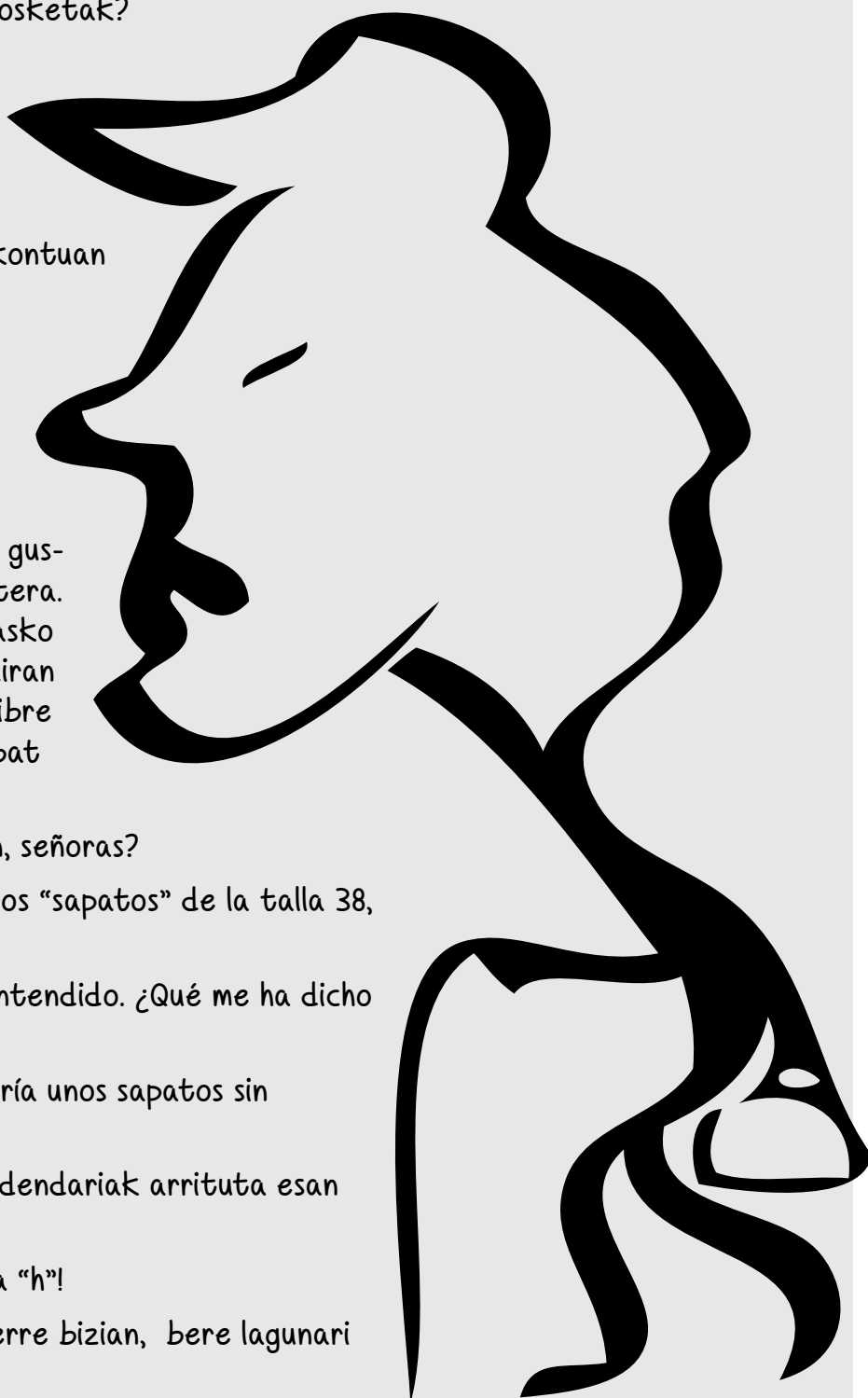
- Perdone, señora, no le he entendido. ¿Qué me ha dicho que quería?

- Pues, como te he dicho, quería unos zapatos sin "atze"...-barriro Julik.

Julik esaldia amaitu orduko, dendariak arrituta esan eutson:

- Señora, si "zapato" no lleva "h"!

Ori entzuterakoan, Julik, aserre bizian, bere lagunari esan eutson:

Ipuin sariketa

- Olakorik! Zer pentsatzen dau neskato onek ba? Gu iñuzenteak garala? Zelan izango dira ba zapata guztiak atze bakoak? Ara, or apalean dagozanak, geienak zarratuak dira eta oiñetako punta irekidunen bat be egongo da. Ea, ea atze bakorik ikusten dodan eta erakutsiko deusat neska lotsabako orreril!

- Lasaitu zaitetz, Julitxu. Gu geu be ez gara ondo manejetan gazteleraz eta... Agian aurre irekidun oiñetakoei sandaliak esaten jaken moduan, atze bakoak be guk ez dakigun izenen bat eukiko dabe. Txokoloak ez dira izango, ezta?

- Ez, Asun. Txokoloak takoi potolodun oiñetakoak dira, erizainak eta erabiltzen dabezelakoak. Nik orrelakorik ez dot gura. Nik zapata takoidun fiñak gura dodaz, Jaunartze egunean dezentente joan bear dot eta.

- Juli, itzi neuri. Zu artegaduei zagoz dendariagaz barrero berba egiteko eta.

Juli eta Asun berbetan egozan bitartean, dendaria beste bezero batengana joan zan eta aregaz amaitu arte lagun biak pazentziaz berari itxaroten egon ziran. Dendaria libratu zanean, Asun beragana urreratu eta esan eutson:

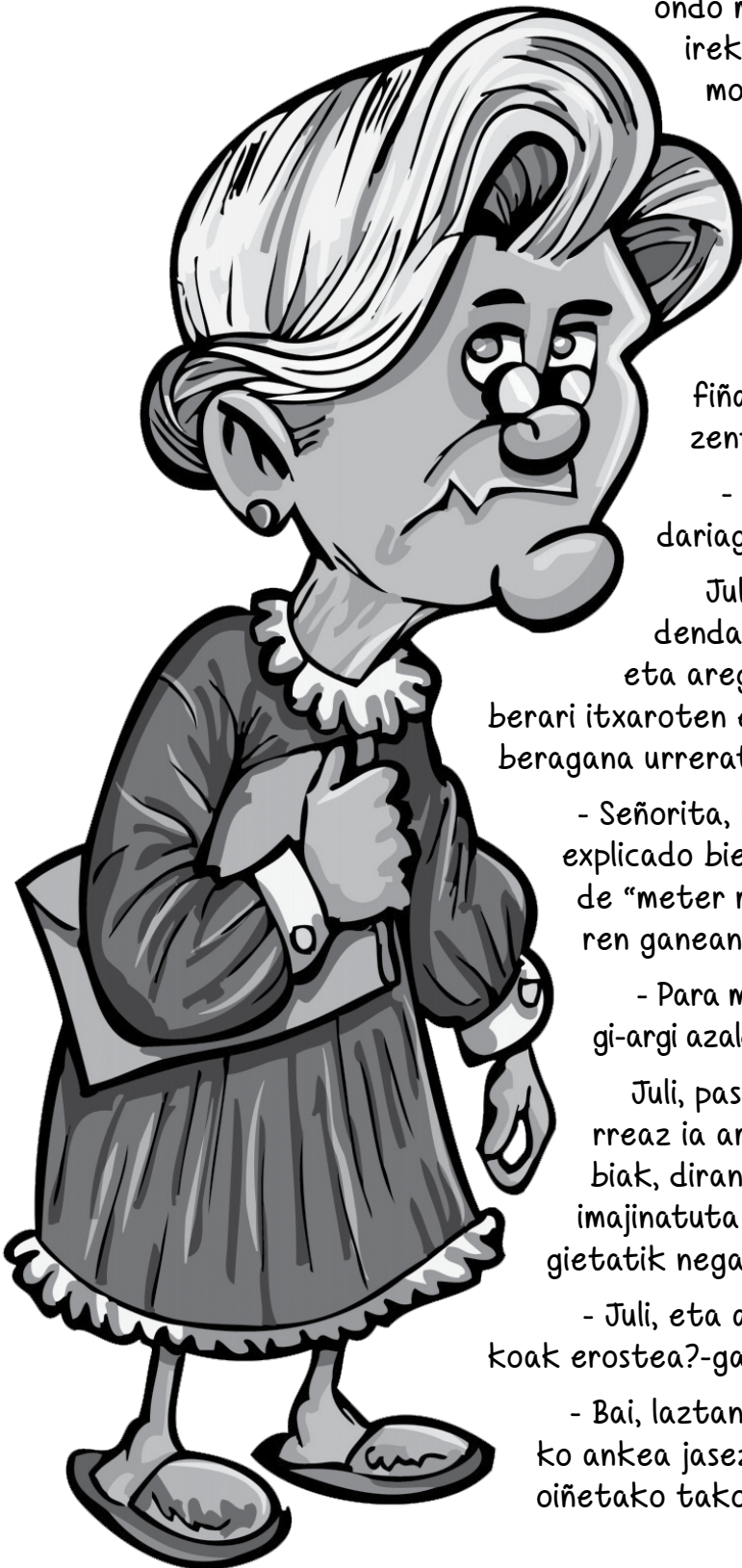
- Señorita, perdone a mi amiga que creo que no se ha explicado bien, pero lo que ella quiere son "sapatos" de "meter ras"- Asunek dendariari esku bat bestearen ganean jarrita aurrerantza eginez iru-lau bider.

- Para meter así, señorita- eskuekaz barrero argi-argi azaldu gurean.

Juli, pasadizua kontatzerakoan, barrearen barreaz ia arnasa barik gelditu da. Ni, neu be, arek biak, diran modukoak izanda, dendariaren aurrean imajinatuta bakarrik, barre-zantzoka asi naz, begietatik negar anpuloak dariola.

- Juli, eta azkenean, lortu dozu atze bako oiñetakoak erostea?-galdetu deusat.

- Bai, laztana, ez dozuz ikusten ba?- eta eskumako ankea jasez alztatuz erakutsi deustaz atze bako oiñetako takoi altodun baltzak.

BASA-IKOAREN LOREA

Nabarnizko Tomas Ibarguenek kontatua
Aita Zenon Uriguen Pasiotarrak egokituta

Nabarnizko Illuntzar mendian leiza bat dago inork sekula ondorik neurtu bako. Leiza onek larrez eta otaz erdi itsutua dauko beronen aoa. Eta aizeak zabalduetako aziren batzuetatik erneta, basa-ikoaren landare bat ikusten zan barrualdean. Bein baten ama ta bere semetxea etorri ziran leiza ori ezagutzera. Umetxoak basa-ikoaren adarretan lore eder bat ikusirik, esaten dautso amari

Ama, pitxia

Ez maitetxo, kaka dauko ta.

Pitxia, pitxia.

Esanda negarrari emon eutson umeak. Eta zer? Laprast. egin eta lar artean gerattu zan ez gora ez bera egin eziñik. Amak, ori ikusita, txillioka asi zan eta plautst jausi zan leizara. Ama eta ume, ainbat sasi zatituaz, ainbeste saguzar eta basa pizti leiza barrutik uxaturik, geldi-geldika leiza barru sakonetan, 300 metro baño geiago, amildu ziran. Inork ez daki arrezkero euren barririk.

Mendi barrenean ur gorria dario atxari. Baserriarrak aren gorritasuna ikusirik ama errukarriaren gona gorriak gorritzen dabela barruko ura uste dabe.

Ineritze (ikus: inarratza-brezal) leizean gertatu ei zan erri-ipuiñ au.

Resurrección María de Azkue. Euskal erriaren Jakintza. Literatura popular de País Basco. Il liburua ipuiñak eta irakurgaiak. Euskaltzaindia Espasa Calpe, Bilbao 1989

BOLUNAKO LEIZA

Kortezubiko Tomas Kobeagak kontatua
Aita Zenon Uriguen Pasiotarrak egokituta

Ama alabak Nabarniz mendira joan ziran eta Bolunako leizan, Ereñoko Gabikatik gertu, alabak ikusi ebazan basa-ikoak eta amari esan eutson: ama, artu egidazuz basa-ikoak. Ama igon zan goi-aldeko tantaira eta jausi zan leiza barrura. Alaba gaztea negar zotinka egoan bertan ama jausi zalako leiza sakonera. Menditxoaren oñetan dago burdiñ ura emoten dauan iturburu bat eta bertako ur gorrixka ama aren jantzi gorri-gaitik dala uste dau erriak.

Ereñoko Gabina auzoko Boluna leiza, ezkerretara dago, eta Bollar auzoko iturburu eskuma aldera.

Jose Miel Barandiaran, obras completas, tomo II, euskal folklore, editorial La Gran Enciclopedia Baska, Bilbao 1973

AGOZTUKO AZKEN EGUNEAN (2014)

Txomin Garmendia

- 1- Agoztu illak aurtengoz ere bereak ditu emanak, biar lanean asi bearra suerte ori daukanak; nai izan arren egokiera ez dute izango danak, oporrak ainbesteko poza gaur ematen bai digu lanak.
- 2- Munduan zear ainbeste gauza ikusita zatoztenak, da gorputzeko larru azalak beztuta dauzkazutenak; gaitzikan gabe etxeratuta lantokira zoaztenak, Jauna eskertu bearko noski, modu ori dezutenak.
- 3- Laneko irabazirik ez da kukurruku nai altutik, eta iñork ezer gutxi berriz, emango digu kontutik; batzuk laguntza bai ornen dute Kutxatik edo Bankutik, oiek ez dute itxaropenik ezer ez dagon lekutik.
- 4- Gure erriari begiratuta negarrik ez degu uzten, askoz okerrago bizi diranak ikusiko zenituzten; daukatenakin konpormeago parrezka dira ikusten, arritutzen naiz alaitasunak nundikan sortzen dituzten?
- 5- Karibe aldera joandakoak egongo ziran begira, gure zuzentasunik gabe bai dijoaz lantokira; musika otsik entzun ezkerodantzarako azkar jira, guk daduzkagun diru-goseaz aiek arritutzen dira.
- 6- Oso gazterik erortzen dira xexo artu-emanera, orrela gazte iritsi bear aiton eta amonera; patrikan dirurik baldin bada: ez dira joango lanera. alde aundia dago oraindik aiengandikan gurera.
- 7- "Poltsan dirua eta lanera" baldin entzuten badute, tonto galanta zerala noski, azkar esango dizute; otzik ez da, gorputzak jazten gastu aundirik ez dute, ikasiko luteke bai baldin, guk ainbat negu balute!
- 8- Esango nuke emen giroak sortutzen dula arraza, batek zer zaletasun dauzkan artara jartzen du plaza; argatik ez dabil beti berdin munduko ipar-orraza, aiek neurrira ezin iritsi, gu berriz neurritik pasa.
- 9- Guretzat estuasuna dana aientzat ez da larria, doai ori berena dute noski, jaiotzatik ekarria; gure aurrerapenikan gabe asirik egun berria, guk baiño errezago daukate ezpañetan par-irria.
- 10- Guk par-irriak galdu genitun ezin gerade alaitu, len genituak tratabideak ez al zaizkigu amaitu? Nai izan arren auzo deguna ezin degula garaitu, inbiriz josita bizi gera-ta, orrek ondatutzen gaitu.
- 11- Ikusi leizkenak ikusiz bat jarritzen da dardaraz, milla aurrerapen izanagatik alkarrentzako ikaraz; maitasun lekuan gorrotoa, da ipui gutxi algaraz, aberastu giñan da pobretu, lenago giñan aberats.
- 12- Gaur mundua korritutzen da lañoen gaiñez aidian, orrelakorik ez da jakiten egonik etxe aldian; besteak nola bizi diraden ikasiz oporraldian, konpormeago bizi izateko izan litezke agian?

Kristobal Kolon, Nafarroako IVn Karlos erregearen Semea izan ote zan? (II)

Argi ikusten da emen, Jesus'en berezko aolkularitzatik kanpo, giza bidea katoliko batzangotu egin gura ebenetik, sekula ez dala aurkitu zentzuzko egokitasunik.

Adibidez: 1.238-40'ko urteetan Nafarroako errege I Teobaldo Lur Santuetan egin eban Gurutzada Santuaren ostean, 1.246'ko urtean, eztabaida oso gogorrak euki ebazan euskal Foru Jabetasunaren gora beran Ximenez ta Gazolaz'tar Pedro gotzaiñarekin, gotzaiñ onek Nafartarren erregetza, zalantzan ipinten ebalako.

-Bai ariñagoko Aita Santuak be, VIIn eta VIIIn Santxotarra, esku-titzetan oiturazko "REX" idatzi barik, "DUX" izenakaz idazten eutsielako, euren katolikotasunaren aolkularitzazko agintari nagusiko maillatik euki ebezan asmoak, mundu onen errigizarte guztiak, erromatar batzango mende zentzuan egokitzea zalako, eta Euskalerrriak Jainkoari begira bere baitazko zentzuan lortu ebazan askatasunaren demokrazizko izatasun sendoakaz oker egin edo ta etsai amorratu lez artuta, euskal askatasunezko demokrazi ori ezerez-tuten ibili dira beti.

-Aita Santuak baiña, erromatar guzur andi ori lar agirian geratuko zala ta, I Teobaldok Gurutzada Santuetan egin ebenagaz kontuan artuta,

lege berezi bat agertu eban: "Bere baimenik bage, iñork ezin ebalta I Teobaldo eleizatik kanporatu", esaten ebana.

-Guzti au dator, Europaren katolikotasunezko legean, errege baten bat exkomunikatu edo ta eleizatik kanporatu ezker, edozein printze edo ta errege egon zala baimenduta, errege aiek bota eta eurak ezartzeko erregetzazko jaur alki orreitan.

-Geroagoko erregeak, lege orreik erinduten⁽¹⁾ joan ziranak, Aragoiko IIIn Juan Nafarroako erreñuan egin ebezanak edo ta bere seme IIIn Fernando katolikuak beren eskontzarako, bai eta Nafarroako erregeak ezkomunikatzeko alegiñean euren erregetzatik kanpora botateko, buldak eskerniatu edo ta ñabartu⁽²⁾ egin ebazan antzera egiteko, eta abar.

(1) Erinduten = refinando. (2) Eskerniatu edo ta ñabartu = falsificar las bulas de Papa.

Beste ikus leku batetik begituta, artu degun Manzanotar Maisuak “Kristobal Kolon” idatzitako liburuan esaten dauana: Kolon´ek itxaso zabaletara urtetea lortzeko, bere bizitzan euki ebazan garrantzizko zazpi urteen gora berak (1.485-1.492) ikertuz:

Sasikumetasunean jaiotakoaren aurkako legeak.

Aurrerago ikusiko dogun lez, Kolon, erregearen semea zan, eta ama nai aberatsa izan arren, erri koskor edo maila txikikoa izan zan lez, ortik agertu ote jakozan, bere bizitzazko lan aundi guztien onartzeko arazoak ?.

Eta orren aldi bat beintzat jakiteko, orduko kaizar legearen baldintzak ezagutuko doguz:

-Gaztelatar Alfonsotarren erregezko legeak, zeatz eta garbitasun guztiagaz debekatzen dabe, andre edo ta emakume txipiki, xume⁽¹⁾, edo ta oakaideakaz⁽²⁾, errege, printze, duke, konde, andiki eta abarrekin ezkontzea, gizarteko maillan eurak edo gurasoak azpikoak izan da “ez zalako egokiena edo bear bezelakoa” orren goi maillako odolak, emakume xumearen odolagaz nastatu edo ongaizkatzea.

-Eta jakin degun kaizarkerizko lege orreik noraiño debekatuten ebazan ezkontza orreik: “Andiki ta erriko ala-

ba bitarte orreitaitik sortzen ziran seme-alabak, andiki aiek debekatuta eukiten ebela jaioten ziranak, euren seme lez onartzen”, eta arrotzezko-etsaikeri⁽³⁾ bidetik euren gurasoen ondorengo guztiai debekatuta be, umearen aziera edo ta azkuntza, jaio berri ori, erri-ume⁽⁴⁾ biurtuta.

Errege guztiak baiña, sasiko seme-alaba ugari eukiten ebezan (ta emen itauna): “zergaitik babesten ebazan guztiak, eleiz ta gobernua- ren agintaritzazko leku berezietan kokatuta ?”.

Orduan, zer edo ta zelangoak izan ziran lege orreik eurentzat ?.

-Eta emendik agertzen dira Kolonen senditasunezko izatearen izkutuzko illuntasunak, zati baten beintzat, bera IVn Karlos Nafar erregearen ta Mallorkako Kolon´tar Margaritaren semea izanda eta bere aita IVn Karlos´en senidetasun bidetik, I Isabel erregeiña eta

(1) Emakume txipiki edo xumeakaz = mujeres plebeyas. (2) Oaide, mulastin edo oe-lagun = barragana. (3) Arrotz-etsaikeri bidetik = a través de posiciones xenofobicas. (4) Erri-ume = inclusero, o, bastardo.

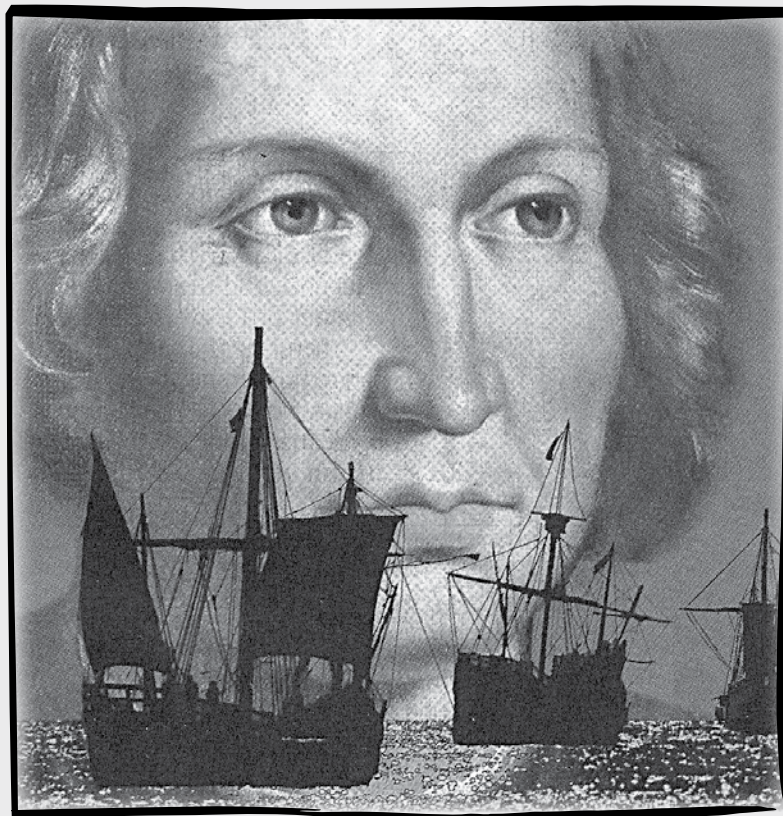
IIn Fernando erregearen berezko loba edo illoba izan zalako.

Edestilariak orregaitik, I Isabel, IIn Fernando katolikoa ta Kolonen artean egoan izkutuko ongune bidetik, Kolonen jaiotasunezko izatea agertzen zanean, Korapillozko itaun mordo bategaz aurkitzen ziran aurrez aurre, edestilari batzuk euren Genobako erriaren edo euren irabazkoitasun alde begira, edozer gauza ipinten ebazalako, Berd ta Martorell´tar Gabriel´ek aztertzaile lez, aztarka asi arte.

-Nungoa ote zan Kolon: Jenoba, edo Mallorkakoa ?.

-Noren semea: Genobako Kolontarrena, edo Mallorkako Kolontar Margarita ta Nafartar IVn Karlos erregearen semea ?.

-Ala, Kolonen jaiotzazko senide-tasuna, Gaztelako I Isabel ta IIn Fernando katolikoagaz ziñezpeko baldintzakin, goian aipatu doguzan kaizar debekatuzko legeakaz, iñork

jakin ez egien nungoa ta zer izan zan, itzarmenduta egongo ote zan?.

Edo Kolon, Nafartar IVn Karlos erregearen semea izanda, Isabel ta Fernando erregearen leen maillako senidea zalako: Fernando, Kolon, I Isabel, eta beren aolkularitzazko aitolarria zan Ernando de Talaberatar Lekaidea, Abilako gotzaiña, Salamankako batzarretan nagusi, Kolonek euki eban asmoaren aztertzaile nagusia, ta erregeakaz aolkulari ta artekari zanagaz batera, danon arteko egiunezko "Aitor-ixilpe"⁽¹⁾ bat eukingo ote eben?.

Orregaitik kontuan artu bear dogu, Aragoi eta Fernandok ez ebela euki ezer ikusterik arazo onetan, Eleiza, Gaztela-Leon eta I Isabel ziralako asmo onen yagole edo zaintzaleak.

Orduko denboraren erregeen agindu naiak, feudo edo ta maiztergoko jaunaren lege bereziak ezereztu egiten ebazalako, nai legeilletasunean, epai legetan eta egilletasunezko arlo guztietan.

Kolon, orduko denboretan ez zan iñungo legearen bereizkuntza edo salbuespen bat.

Orregaitik, 1.491ko urtean errege katolikuak, ararte Granada inguratzeko euki eben kanpaldian eraiki eben Santa Fe´ko Uria, ta bertan ziñatu ziran Granadaren menpekotasuna, eta Kolonek egingo ebazan bidaiaren elkargoak.

(1) *Aitor-ixilpea* = *secreto sacramental*. (2) *Barnetasunik* = *profundidad, interioridad de conocimientos futuros*.

Orrez gain, Santa Fe'ko zeregiñaren zentzuzko asmoetan zeozer geiago eukiten ba eben: "berton erabagi zala, erdi ugarte edo peninsula onetan euren katolikoatasunezko espainiar asmoaren batzangotasuna lortuarte ez ebela atzekadarik egingo, baita erregeak eurak ostondu bear ebezan gauzakaz, itzarmen, azpiraketak, kidetasun ta gaizkideko ixiltasunak erosten ebazanak, Kolonegaz sortu zan bezela, eta euren baitak bakeztu naian, begirune andikoak izaten ziralako sasikume orrein odolakin, batera erregearen odolak be ziralako.

Ni ziur nago, Isabel eta Fernandok aurreko edestiari begira, ez ebela euki euren gogoetan alango batzango barnetasunik⁽²⁾, gaur Europa guztian bananduta menperatzailetasunezko laterri auk leporatuta daukagunak euki dagiguzan.

Leen, sakontasunezko ikas bide orreik ikasteko, eurak ez ebelako denborarik euki, eta argi ikusten dogulako Fernando ta I Isabel'ek zer egiten ebezan lege orreikaz.

Eta bigarren, edestiari begira alango batzangotasunaren asmakuntza urrunean ikusteko, beronek bear dauan antolakuntza lortzeko, berentzat goi maillako billakarien jakitun elkarte aundi bat bear ebalako.

Orregaitik orduko denboratan Europako erregeak nundik nora ikusiko eben errigizarte ta aberriko gauzatan aiñ urrunera, aurrean euken itsaso ta lurak be, ez ba ebezan ezagutzen.

Europa, Asia Ta Afrikako errege-erregiñaren gaiñetik, beste erakunde gogor bat egon bear zan, euri panpiñak lez erabilten ebazanak.

Nun aurkitu, menpeko batzangotasunaren asmatzaille orrei ?.

325eko urtean Nizeako Eleiz-Batza Nagusia egin zantetik dator katoliko asmakizun ori, eta bertan dira betidanik jakitun orreik, munduan dagon goi maillazko ikastetxe nagusi orren elkarte orretan egon diralako beti, mundu onen Mendebal, Egoalde eta ekialdeko aolkulari nagusi lez.

Bai eta gauza orrein argibide aundiena dana, Zisneros kardinalarekin daukagu, bera izan zalako Nafar erregetza gaztelar erregetzaren men-

(2) *Barnetasunik = profundidad, interioridad de conocimientos futuros.*

pean edo etsaimendeko lez ezarri ebena, naita katolikuaren azpiko joko ori izkutatzeko, I Isabel, In Fernando katolikuak edo ta I Karlos'en izenak erabili.

Espainiar laterritasunaren arrazoiak izan zirela asmakuntza oiek ?.

Ez, mundu osoaren batzangotasuna lortzeko alegiñean ibili ziralako.

Eta eten barik ta odoljariozko ixurketa baten etorri dira edestitik zear, berezkotasunaren aurkako batzangotasun orreik lortu ezinik, Jainko legearen aurkakoak diralako.

Baiña, Mundu osoaren batzangotasuna lortu ezinik ibilita, laterri andietako lurraldeetan errigizarte ezberdiñak batzeko, 1.789an Frantziko giza iraultzatu eben.

Eta iraultza orren ondorioz, guda nagusiak gudaloztearen indarkeriz agertu ba ebezan espainitar laterrizko batzangotasunaren menpeko lege orreik eta ainbeste borrokakin ezarri ezinean ibilita, geroago, Baamonde ta Frankotar Frantzizkok, Aleman eta Italiaren guda laguntzagaz indarrean menperatu eban.

Eta argi geratzen da nortzuk ekarten eben batzango mende asmo orreik, lege orreik ez ziralako agertu errege katolikuarekin “1.512’ko” legeetan.

1.810/1.812 eta 1.936’ko urteetan baizik, eta ekarri eben “Nacional Catolicismo

Dogmàtiko y Sagrado” ori, danok dakigu noztik datorren, eta nundik ta noren maltzurrezko asmakizunetik geratu diran agirian, IVn gizalditik batzangotasunaren ari ori eten barik, maltzurrezko indarrakin berriztuten datorrelako gure gaurko egunerarte.

Nori esan bear jako baiña, batzangozko gauza orreik Jaungoikuaren Legeen bitarteko azturan izan bear dirala, “bereztasunaren ekanduzko legean lortu ezik”, ez dagolako beste biderik munduko errigizarte guztian, bakez ulermen orreitara eldu gindezen ?.

Gaiñera, batera ezin diralako gurtu zeruaren goiko Jaungoikoa ta asmatzen doguzan gaiezko sasi-jainkoak.

Atutxa’tar Paul
Zornotzan 2.015eko urtean Epaillaren 17’an

Euskaldun barrientzat ikasten

Zazpi utsak

Sudoku

	5		3			4	1	
1				5		2		8
7				2				
	4	8			6			9
				4				
	1			8		6	5	
				3				7
6		1		8				3
	7	9			1		2	

5	2	8	1	6	4	9	7	3
6	2	1	5	8	7	9	4	3
4	8	5	9	3	2	1	6	7
2	1	7	8	9	3	6	5	4
9	3	6	2	4	5	7	8	1
5	4	8	7	1	6	3	9	2
7	6	4	1	2	8	5	3	9
1	9	3	6	5	4	2	7	8
8	5	2	3	7	9	4	1	6

ARRPIDETZAKO TXARTELA

ZER aldizkaria artu gura dot eta bialdu egidazue zuzenbide onetara:

..... tar .....

..... kalean (auzoan..... zenbakian

..... errian, ... errialdean (probintzian)

Arpidetza ordaintzeko ..... diru-etxera (bankura) bialdu ordain-txartela,

an daukadan   zenbakidun diru-kontura.

ZABALDU DAGIZUN **"ZER"**. Arpidedun bakoitxak billatu begi beste bat!

**Ikusi mendizaleak
baso eta zelaiak,
mendi tontor gainera
igo bear dugu.**

**Ez nekeak, ez da bide txarra;
gora, gora, neska-mutilak, a, a, a,
Gu euskaldunak gara,
Euskalerrikoak.**

**Emen mendi tontorrean,
euskal-lurren artean,
begiak zabaldurik,
biotza erretan.**

**Ain ederra, ain polita da ta,
gora, gora Euskalerrria, a, a, a,
Gu euskaldunak gara,
Euskalerrikoak.
Gu euskaldunak gara,
Euskalerrikoak.**